

Μιχάλης Αδάμης

(1929-2013)

Μιχάλης Αδάμης αποτελεί εμβληματική φαινομενολογία για την γενιά των Ελλήνων μουσικών δημιουργών, που άρχισε να δραστηριοποιείται στην δεκαετία του 1960 στο πλαίσιο της avant-garde, αν και ο ίδιος αποστασιοποιήθηκε πολύ γρήγορα από την ακαδημαϊκή εκδοχή της.

Γεννήθηκε στον Πειραιά στις 29 Μαΐου του 1929. Σπούδασε αρμονία με τον Γ. Σκλάβο, ανώτερα θεωρητικά και σύνθεση με τον Γ. Α. Παπαϊωάννου και βυζαντινή μουσική με τον Ι. Μαργαζιώτη.

Σπούδασε επίσης Θεολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Συνέχισε τις μουσικές του σπουδές σε μεταπτυχιακό επίπεδο στο Πανεπιστήμιο Μπραντάις της Βοστώνης, όπου σπούδασε με υποτροφία σύνθεση με τον Α. Β. Μπέργκερ, ηλεκτρονική μουσική και βυζαντινή μουσική παλαιογραφία. Κατά την παραμονή του στις ΗΠΑ διηύθυνε την χορωδία της Ανώτατης Ορθόδοξης Θεολογικής Σχολής «Τίμιος Σταυρός» της Βοστώνης.

Ίδρυσε και διηύθυνε την Παιδική Χορωδία του Παρεκκλησίου των Βασιλικών Ανακτόρων (1950-67) και το 1958 ίδρυσε την Χορωδία Δωματίου Αθηνών. Η ενασχόλησή του με την χορωδιακή μουσική πράξη τόσο σε ερμηνευτικό όσο και σε συνθετικό επίπεδο τον οδήγησε αφ' ενός στην παρουσίαση για πρώτη φορά στην Ελλάδα έργων του παλαιότερου ρεπερτορίου και αφ' ετέρου στην σύνθεση ενός μεγάλου όγκου έργων χορωδιακής μουσικής, εκκλησιαστικής και κοσμικής, τα οποία εκτελούνται τακτικά από τις ελληνικές χορωδίες.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 άρχισε σταδιακά να αλλάζει το τοπίο της σύγχρονης μουσικής δημιουργίας στην Ελλάδα με την εμφάνιση φορέων όπως το Στούντιο Σύγχρονης Μουσικής του Ινστιτούτου Γκαίτε (1962, με πρωτοβου-

λία του Γερμανού συνθέτη Γκύντερ Μπέκερ, εγκατεστημένου στην Ελλάδα εκείνη την εποχή), το Αθηναϊκό Τεχνολογικό Ινστιτούτο (1962) και ο ΕΣΣΥΜ (1965, Ελληνικός Σύνδεσμος Σύγχρονης Μουσικής). Ο Μιχάλης Αδάμης επιστρέφοντας στην Ελλάδα το 1965 ίδρυσε το πρώτο εργαστήριο ηλεκτρονικής μουσικής στην Αθήνα και έτσι δόθηκε σε νέους συνθέτες η δυνατότητα να έρθουν για πρώτη φορά σε επαφή με τα ηλεκτρονικά μέσα παραγωγής του ήχου (μεταξύ των μαθητών του εκείνης της περιόδου συγκαταλέγεται και ο συνθέτης, μου-

σικολόγος και μουσικός παιδαγωγός καθηγητής Χ. Ξανθοδάκης). Ο Αδάμης συμμετείχε ενεργά στον ΕΣΣΥΜ και στην διοργάνωση των θρυλικών πέντε «Εβδομάδων Σύγχρονης Ελληνικής Μουσικής» (1966, 1967, 1968, 1971 και 1976) και των Παγκοσμίων Μουσικών Ημερών (ISCM, 1979). Αργότερα εξελέγη πρόεδρος του Συνδέσμου (1976-85). Από το 1968 έως το 1999 διηύθυνε το Μουσικό Τμήμα και την χορωδία του Pierce College στην Αθήνα. Επίσης συμμετείχε στο Διοικητικό Συμβούλιο της Ένωσης Ελλήνων Μουσουργών από το 1971 έως το 1977. Διετέλεσε πρόεδρος της Ομάδας Εργασίας του Υπουργείου Πολιτισμού για την Χορωδιακή Ανάπτυξη (1981-84). Προήδρευσε της Ελληνικής Βυζαντινής Χορωδίας από το 1988 έως τον θάνατό του. Από το 1990 έως το 1994 συμμετείχε ως μέλος στην Διοικούσα Επιτροπή του Ιονίου Πανεπιστημίου και με αυτήν την ιδιότητα εκπόνησε το Πρόγραμμα Σπουδών διαμορφώνοντας τον «χαρακτήρα» του Τμήματος Μουσικών Σπουδών, το οποίο ιδρύθηκε το 1992 στην Κέρκυρα. Πρόθεσή του ήταν η δημιουργία ενός Πανεπιστημιακού Τμήματος που θα περιλαμβάνει σπουδές σε μουσικές κατευθύνσεις, όπως εκμάθη-

ση μουσικών οργάνων, φωνητική, διεύθυνση συνόλων ενόργανων και φωνητικών, σύνθεση, ηλεκτρονική μουσική, σε αντίθεση με τα άλλα δύο τότε λειτουργούντα τμήματα, που παρείχαν σπουδές μουσικολογικής κατεύθυνσης. Συμμετείχε και στην λειτουργία του Τμήματος ως διδάσκων και το 1999 αναγορεύθη επίτιμος διδάκτωρ. Το 2004 το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών τον τίμησε με τον ίδιο τίτλο.

Το 1972 παρουσίασε στο 11^ο Συνέδριο της Διεθνούς Μουσικολογικής Εταιρείας στην Κοπεγχάγη το δίφωνο «Αινείτε» του Μανουήλ Γαζή, που είναι το αρχαιότερο δείγμα πολυφωνικής γραφής της μεσοβυζαντινής περιόδου. Επίσης σημαντική είναι η μεταγραφή από το βυζαντινό μέλος της Ακολουθίας «Τρεις Παῖδες ἐν Καμίνω», που αποτελεί το μοναδικό σωζόμενο δείγμα του είδους, το οποίο περιλαμβάνει και σκηνικά στοιχεία.

Οι πολυσχιδείς συνθετικές δραστηριότητες είναι πολύ δύσκολο, να αναφερθούν στο πλαίσιο ενός σύντομου σχετικά κειμένου, λόγω του όγκου των έργων του – περισσότερα από τριακόσια – και για τον λόγο αυτόν θα περιοριστούμε στις κύριες συνθετικές κατευθύνσεις όπως τις ανέφερε ο ίδιος ο Μιχάλης Αδάμης σε συνομιλίες με τον γράφοντα αλλά και όσα έχει καταγράψει περί αυτών ο ίδιος ο δημιουργός. Η σπουδή της δυτικής μουσικής και η μελέτη και το βίωμα της βυζαντινής μουσικής παράδοσης προσέφεραν στον συνθέτη μία μοναδική ευκαιρία υπέρβασης. Η μουσική του σκέψη εκδιπλώνεται σε χώρους ανήκουστους έως τότε. Χρησιμοποιεί υλικό και από τους δύο κόσμους, αναιρεί τις όποιες αντιθέσεις και παράγει έργα, τα οποία φέρουν έντονη προσωπική σφραγίδα και ανήκουν στην διεθνή μουσική πρωτοπορία, αλλά ταυτοχρόνως δεν κρύβουν ούτε απαρνούνται την προέλευσή τους. Η ρυθμική διαστρωμάτωση, η πολυρρυθμία και η «ρέουσα» μελωδική γραμμή είναι μερικά από τα σημαντικότερα στοιχεία, που εξερευνά ο συνθέτης για πολλές δεκαετίες στα

έργα του. Η χρήση μελωδικών διαστημάτων μικρότερων του ημιτονίου, η κυτταρική σε επίπεδο μοτίβων διάρθρωση της μελωδίας, σε συνδυασμό με την τεχνική του ισοκρατήματος προέρχονται από την εμπειρία της βυζαντινής μουσικής, αλλά χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο της προσωπικής μουσικής αντίληψης του συνθέτη και όχι ως «νοσταλγικά» χαρακτηριστικά. Ο Αδάμης στα έργα του προκρίνει την γραμμική εξέλιξη, πιστός στις διαδικασίες της βυζαντινής μουσικής και εμπλουτίζει την τεχνική αυτή γράφοντας πολύ συχνά περισσότερα του ενός μελωδικά επίπεδα, αυτοτελή ως προς τον ρυθμό και τα μελωδικά σχήματα, που τα συγκροτούν. Προσαρμόζει την διαδικασία αυτή περισσότερο στην τεχνική της μελωδικής ανέλιξης της βυζαντινής μουσικής και λιγότερο στις πολυφωνικές τεχνικές της δυτικής μουσικής και ακόμη λιγότερο στις ομοφωνικές τεχνικές. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 και μετά ο συνθέτης σε μεγάλο αριθμό έργων του αντλεί την έμπνευσή του από την δημοτική μουσική, ακολουθώντας, κατά τα λεγόμενά του, «αφαιρετική» χρήση του υλικού. Η χρήση του ψάλτη – είναι ο πρώτος δημιουργός που τον εντάσσει ως σολίστα στην σύγχρονη μουσική – διευρύνει το φάσμα των εκφραστικών αλλά και συμβολικών δυνατοτήτων στα έργα του. Η χρήση νέων τεχνικών των οργάνων (λ.χ. multiphonics στα πνευστά), η χρήση των ηλεκτρονικών μέσων και η ενσωμάτωση των νέων ηχοχρωμάτων σε μεικτά έργα και η απενοχοποιημένη χρήση μουσικών χειρονομιών της avant-garde σε συνδυασμό με τα προαναφερθέντα οδηγούν τον Μιχάλη Αδάμη στην αποκρυστάλλωση ενός προσωπικού ύφους άμεσα αναγνωρίσιμου και στην σύνθεση μιας νέας μουσικής, που αποτελεί από μόνη της ξεχωριστή κατηγορία της σύγχρονης δημιουργίας.

Μετάστη την 21 Ιανουαρίου του 2013.

ΙΩΣΗΦ ΠΑΠΑΔΑΤΟΣ